

Luther och kallelsen

Vår sekulära omgivning utövar ett mycket starkt tryck för att hålla genuin kristen tro i schack – och för att förhindra dess påverkan på tänkande och attityder i viktiga frågor som gäller ekonomi, arbete, familj, sexualitet eller kön. Tron trängs mycket medvetet in i ett litet tillvarons hörn för andakt och inre uppbyggelse. Och de troende låter det i stor utsträckning ske utan att påtagligt motstånd görs. Därför hör vi också allt mera sällan – även i lutherska sammanhang – om Luthers bibliska undervisning om arbete, familj eller överhet. Denna artikel är baserad på ett föredrag som hållits bland annat på en temadag med anledning av reformationsjubiléet (500 år) under ELM-BV:s årskonferens i juni 2017 – just i syfte att motverka samhällets marginaliserande krafter i förhållande till kristen tro i offentligheten vad gäller yrke och kallelse.

Jag tänkte utgå från en fråga som jag hörde 2011 när jag var på ett Rotary-möte i Landskrona och distriktsguvernören ställde frågan:

”Hur kan jag genom mitt yrke göra något gott för andra?”

Det kan låta trivialt att fråga så.

Men det öppnar upp för en diskussion om vår syn på yrket och Martin Luthers undervisning om kallelsen. Vad jag vill peka på är inte bara Luthers och reformationens syn på arbete – utan också inte minst vårt eget förhållningssätt. Vad har hänt med Luthers

revolutionerande – och omformande – syn på yrkesarbete på 500 år?

Svaret är – kanske föga förvånande: Mycket! Luther och reformationen har lagt grunden för utvecklingen av det välstånd som vi ser i dag, den historiskt unika och oöverträffade kulturella, vetenskapliga och teknologiska utveckling som vi kan se tillbaka på. Men under tiden har vi samtidigt fjärrat oss från Luthers perspektiv.

Den inledande frågan ger uttryck för en vilja att göra gott, att hjälpa andra människor. Det förefaller gott och behjärtansvärt, kan vi tycka.

Men frågan avslöjar även en viss moralisk oro: Jag vill ju inte gärna yrkesarbeta ett helt liv utan att det medför något gott för andra. Hur kan jag försäkra mig om att det blir så?

Frågan ger samtidigt en indikation på just hur långt ifrån Luthers syn på kallelse och arbete vi har rört oss. Det är den sekulariserade människan som frågar: Hur kan jag genom mitt yrke göra något gott för andra?

Jag tror att tanken bakom frågan är denna: Det är självklart att människan ska arbeta, ha ett yrke, tjäna sitt levebröd. Men

hur kan jag använda mitt arbete för goda gärningar? Hur kan jag ta vara på och utnyttja de möjligheter eller kontakter som arbetet ger mig för att göra gott?

Tankegången skulle alltså vara att mitt yrke skulle tjäna som medel för det som man kan uppfatta som målet – något djupt meningsfullt – att göra gott, att tjäna andra människor. Inom Rotary betyder det inte minst att samla in pengar för olika projekt, att utrota polio, bygga skolor eller sjukhus eller liknande åtaganden ute i världen.

ARBETET – MIN GUDSTJÄNST

För Luther är yrket däremot *ingenting annat än* en kallelse att göra gott för andra. Arbetet är för Luther inte ett medel för att kunna göra gott – det är själva arbetet i sig som är det goda. Genom att arbeta fullgör vi vår bestämmelse som människor – att göra gott, att tjäna andra människor. Den uppgiften är hos Luther dessutom insatt i ett sammanhang – nämligen i tjänst för Gud.

Det är med andra ord fråga om en gudstjänst. Det talas ibland om vikten av att be och arbeta eller på latin, *ora et labora*. Men för Luther och reformatörerna var det snarare *ora est labora*, att be är att arbeta – eller tvärtom: att arbeta är att be. Min gudstjänst utför jag i yrket. Arbetet är min gudstjänst, min lovsång till Gud. Eller som Christer Hultgren sjunger: ”Jag vill göra mitt liv till en lovsång till dig” (Sv.Ps. 702). Jag är inte säker på att sångaren refererar just till arbetet, men det hade Luther gjort.

Så vi ser att det finns två skillnader mellan distriktsguvernören och Luther, mellan vår tids sekulära, gudlösa människa och den kristne.

Den första är att den sekulariserade människan inte tänker sig stå i Guds tjänst, att arbeta för Guds skull och ära. Hon känner sig helt främmande inför exempelvis Johann Sebastian Bach, som ofta skrev på sina arbeten, *soli deo gloria*. Dvs ”ära endast åt Gud”. Så varken tänker eller talar den moderna människan. Hon lever utan Gud – som om Gud inte fanns. Hon vill göra gott inte ytterst för Gud och i hans tjänst utan för människorna. Hon känner inget behov av att spekulera i ”det metafysiska”. Hon nöjer sig med att tjäna nästan. Hon känner inte Guds rike utan bara människoriket, för att tala med Tage Lindbom. Det är den första, viktiga – och ganska uppenbara skillnaden.

Men nu vill jag framför allt peka på den andra skillnaden – även om den naturligtvis hänger ihop med den första.

Yrkesarbetet är inte något som för vår distriktsguvernör framstår som något gott i sig. Det är det däremot för Luther. Det är vår huvuduppgift som människor att arbeta i vårt yrke – till våra medmänniskors gagn.

TRON OCH KÄRLEKEN

Luther talar alltid om två ting: Tron och kärleken. Tron är att komma till Jesus Kristus för att ta emot syndernas förlåtelse, liv och salighet. Det är den främmande rättfärdigheten som är Guds gärning och inte vår men som räcks oss människor utan motprestation. Tron som kommer först säger till mig: Ditt eget arbete frågar jag inte efter. Endast Kristi verk är till fyllest. Ditt eget arbete håller inte måttet. Men tala gärna om Kristi välgärningar, om hans lidande och ångest.

Kärleken säger inte emot utan stödjer tron och kompletterar. Dina goda gärningar

*Arbetet
är min
gudstjänst.*

saknar meritvärde, de kvalificerar inte för himmelen. Nej, du har det enda tillräckliga och nödvändiga kvalificerande, nämligen Kristi merit. Därför kan du fritt, och utan beräkning, meriterande baktankar älska och tjäna människor. Slösa kärlek på nästan. Men inte för att förtjäna Guds välbehag, utan för att du redan har det i Kristus.

Kärleken är vårt gensvar, vår tacksamhetsrespons på Kristi verk för oss. Och kärleken för Luther är inte känslor – utan arbete. Kärlekens gärningar är framför allt de gärningar vi utför i yrket, i vår kallelse. Tron och kärleken – i den ordningen. Det är Luther.

KALLELSEN – DER BERUF

Det tyska ordet för yrke är *Beruf*, som kommer av det tyska verbet *rufen*, att ropa, eller kalla. Det tyska ordet för yrke är alltså ett "Luther-ord". Det är helt och hållet teologiskt motiverat – utifrån just Luthers lära om kallelsen.

Vadifrån kommer kallelsen enligt Luther? Vem är det som kallar oss att göra gott, att sälja mjölk och bröd till den hungrige, att byta den smutsiga blöjan, att revidera bokföringen? Det är *inte* tiotusenkronorsfrågor. Svaret är självklart: Det är Gud, vår Skapare och Återlösare som gör detta. Det är Gud som kallar oss att göra gott. Och det är enligt Luther just yrket, *der Beruf*, som är vår kallelse.

Så distriktsguvernörens fråga är välment och förståelig – men felställd enligt Luther: Han skulle ha sagt: Det är inte så att vi arbetar endast av pragmatiska skäl och att vi bör se till att vi, när vi är på arbetet, finner på sätt att göra gott. Nej, det är själva arbetet som är det goda.

Det är din kallelse, t.ex. att lära dina elever läsa, räkna och skriva, att sälja kontorsutrustning till dina kunder, att ge dina klienter goda råd i juridiska frågor, att ge dina patienter rätt diagnos och medicin. Det är dem du ska göra gott – inte ont. Det är dem du ska tjäna. Om du inte gör det, fullgör du inte heller kallelsen från Gud.

Hur viktigt det än är för en läkare att ge sin patient ett vänligt bemötande, är och förblir läkarens främsta uppgift att ställa rätt diagnos och ge rätt ordination.

Om du inte förstår hur du genom ditt arbete gör gott för andra människor, bör du fundera över saken. Det är ju därför du arbetar – för att göra andra gott, att tjäna. Det är inte för din egen skull.

KALLELSE TILL TJÄNST

Kom ihåg Jesu ord och exempel: "Människosonen har inte kommit för att bli betjänad utan för att tjäna och ge sitt liv till lösen för många" (Mark. 10:45).

Vår uppgift är inte att försona världen med Gud. Däri behöver vi inte likna Kristus. Du och jag är inte någon Messias.

Men vi är kallade att liksom Jesus tjäna och ge vårt liv för andra i den tjänsten.¹

Det kan det bokstavligen bli tal om som polis, FN-soldat eller missionär. Men även i överförd bemärkelse ska vi ge vårt liv – genom att på allvar använda vårt engagemang och våra krafter i arbetet, genom att passionerat offra oss för dem vi tjänar – och på ett sätt köra slut på oss själva – för andra. Det är vår kallelse – från Gud.

Kanske kallelsen kommer till dig genom din arbetsgivare, genom din arbetsgivares kunder eller direkt genom dina egna kunder eller klienter. Men ytterst kommer kallelsen

*Gör
Mammon
egentligen
oss rika
– eller
fattiga?*

från Gud. Paulus skriver i Kolosserbrevet: ”Ni tjänare, lyd era jordiska herrar i allt, inte som inställsamma ögontjänare utan med uppriktigt hjärta i vördnad för Herren. Vad ni än gör, gör det av hjärtat, som för Herren och inte för människor. Ni vet att det är av Herren ni ska få arvet som lön. Det är Herren Kristus ni tjänar” (Kol. 3:22–24).

Vi är på detta sätt kallade att i Jesu efterföljd ge vårt liv för våra bröder – i arbetet, i yrket. Och låt mig skjuta in att hemarbete är lika värdefullt som arbete utanför hemmet. Det är när vi förstår vad arbete är – att det är till för andra – och inte för mig själv, för förtjänsten eller karriären i första hand – som vi kan rätt värdera arbete med hem och barn.

OAVLÖNAT ARBETE

Materialisten ser inget värde i arbete som inte är betalt. Hemarbete föraktas. Oavlönat arbete med barn, sjuka eller gamla värderas inte så högt. För den kristne är inte huvudsaken om arbetet är betalt eller inte. Det viktiga är att det innebär gudstjänst och nästantjänst. Har vi 2017 fortfarande råd att arbeta ideellt – utan betalning? Om så är fallet, är vi rika. Om så inte är fallet, är vi då inte fattiga? Vi kan behöva ställa oss frågan: Gör Mammon egentligen oss rika – eller fattiga?

När jag inte orkar mer, när krafterna är slut – då är det dags för pensioneringen. Men det behöver inte vara vid 65 eller ens 67 års ålder. Det kan vara långt senare – vid 70, 80 eller 90 års ålder. Biskop Bo Giertz skrev böcker och översatte hela Nya testamentet efter sin pensionering. En professor i juridik uppdaterade kommentaren till Föräldrabalcken så länge han levde. Han blev inte riktigt

hundra år gammal men en festskrift för hans hundraårsdag förbereddes. Han dog 99 år gammal.

ARBETE FÖR VEM?

Den avgörande frågan är *för vem* man arbetar. Då snuddar vi vid den första skillnaden mellan den gudlösa människan och den kristne i förhållande till arbetet. Arbetar jag bara för människorna, för samhället, för familjen – eller ytterst för Herren? Paulus svarar: Det är Herren Jesus ni tjänar.

Det gör all skillnad i världen – och jag skulle vilja påstå att denna fråga om arbete och kallelsen är en av de allra bästa mätarna på graden av ett samhälles, en kyrkas eller en människas sekularisering. Hur långt har vi tankemässigt – eller i praktiken – avlägsnat oss från kärleken – dvs tjänsten för nästan? Hur förhåller vi oss till arbetet? Är arbetet en helig kallelse från Gud för oss – eller bara ett jobb. Det är kanske rent av ett skitjobb i våra ögon – trots att alla toaletter verkligen måste städas. Men är det kanske inte tillräckligt fint för mig att tjäna på det sättet? Eller är mitt arbete inte tillräckligt väl betalt? Är det kanske inte tillräckligt utvecklande – för mig?

Men åter igen, arbetet är inte till för mig. Det lär oss Luther. Det lär oss Bibeln. Arbetet utförs inte för min skull utan för nästans, för klientens, för kundens. Arbetet är min kallelse från Gud i tjänst för nästan.

MERITERING?

Vid Luthers tid var problematiken annorlunda. Det var inte att tjäna Gud eller inte som var frågan. Frågan var vad ska arbetet, de goda gärningarna tjäna till? I vilket sammanhang är de insatta? Den självklara ut-

gångspunkten på Luthers tid var att arbete skulle meritiera för himmelen, för evigt liv. Här vände Luther fullständigt upp och ned på saker och ting. Hans viktigaste bidrag var att flytta detta arbete för himmelen in i ett annat sammanhang.

Våra goda gärningar är inte något som vi ska samla på som troféer eller medaljer i ett prisskåp. De hör inte hemma i ett meriterande sammanhang inför Gud. Vi kan aldrig förtjäna Guds gunst, säger Luther med Skriften. Vår rättfärdighet är som en fläckad klädnad (Jes. 64:6). Luther pekade i stället med Paulus på en främmande rättfärdighet, en utifrån kommande rättfärdighet, Kristi rättfärdighet. När han fick syn på det kom genombrottet för Martin Luther och han blev fri. Och Luther blev på den grunden, Kristi gärning, hans rättfärdighet och försoning, fri att tjäna, fri att arbeta – inte för att förtjäna Guds behag eller gunst – utan därför att Kristus redan gjort det jobbet.

AVSLUTAT ARBETE!

Vi ska alltså med Luther placera in kallelsen till tjänst – inte under frälsningen – utan under helgelsen, dvs Guds omformande arbete med mitt skadade hjärta. Jesus sade om sitt lidandes tjänst, sitt arbete med att bära våra synder till korset och in i döden: Det är fullbordat!

Det betyder att inget ytterligare arbete behöver göras eller läggas till – inte av mig och inte av någon annan heller. Hela världen blev över en natt arbetslös vad gäller himmelsmeriterande och salighetsförtjänande arbete. Johannes döparen sade: ”Se Guds Lamm som tar bort (eller bär bort) världens synd” (Joh. 1:29). Bärandet är på Golgata ett avslutat kapitel. Det är nog för min

frälsning. Det är tillräckligt för att försona Gud. När Jesus dör öppnas vägen in till det allra heligaste. Draperiet i templet sprack itu – uppifrån och ända ned. Vägen ända in till Guds hjärta är öppnad. Det vägröjande jobbet är redan gjort – av Herren, Jesus Kristus, själv.

Jag behöver med andra ord inte arbeta för min egen frälsning. Men inte heller på annat sätt för mig själv, för mitt eget välbefinnande, för att förverkliga mig själv. Nej, mitt arbete kan inriktas på andras behov, andras frälsning, andras välbefinnande.

Hur är det möjligt?

På grund av att Herren, Jesus, på Guds uppdrag, har arbetat för min frälsning, för att ge mig evigt liv, till fromma för mig och hela världen. Därför kan jag – också jag – arbeta för andra och ställa mig i människors tjänst. Det kan ske osjälviskt, utan tankar på egen meritering, status eller lön. Ja, i tacksamhet över gåvan, över Kristi fullbordade verk och arbete för mig och hela världen, kan jag utföra mitt arbete, vad det än är.

ARBETETS HELGELSE

För det andra var det för Luther inte endast – eller primärt – präster, munkar eller missionsledare som hade en kallelse – eller kunde tjäna Gud. *Alla* yrken innebar en fullvärdig kallelse. Luther helgade hela spektret av arbeten. Alla var kallade av Gud till arbete. Det innebar en radikal uppvärdering av vardagsarbete, av vanligt folks – både mäns och kvinnors – slit.² En demokratisering skedde, om man så vill, eller mer korrekt, en uppvärdering gjordes av vanligt arbete, även av barnens.

Vilken är då barnens kallelse? Luther säger att det är att hedra sina föräldrar. Vi

*För vuxna
är arbete på
allvar men
för barn är
lek på allvar.*

kan återvända till Kol. 3:20: ”Ni barn, lyd era föräldrar i allt, för det är Herrens goda vilja.” Kanske kan vi lägga till leken. Leken är kanske det viktigaste arbete barn kan utföra. Vi tränar oss som barn att agera som om det var på allvar – i vetskapen om att det inte är det. Vi förbereder oss som barn för vuxenlivet – inte minst genom lek och spel.

Men lek och spel hör barndomen till. Då är leken det viktiga arbetet. Om lek och spel däremot blir huvudsak för vuxna, blir det fel. För vuxna är arbete på allvar men för barn är lek på allvar.

ARBETETS MENING

Jag vill avsluta med att säga att vårt grundläggande perspektiv spelar en mycket större roll än vi kanske tänker. Och nu är vi på nytt tillbaka på den första skillnaden, dvs den gudlöses perspektiv jämfört med den kristnes synsätt. Om universum har kommit till av en slump, en tillfällighet, om universum finns till utan en tanke bakom, då kan vi inte svara på frågan om arbetets mening. Vi kan inte veta vad det är för poäng med arbetet eller med livet över huvud taget. Det är till och med så, att vi faktiskt kan veta att det *inte* finns en större eller objektivi-
v mening med arbetet.

Men om det finns en tanke bakom allt, Guds tanke, då kan vi också sätta in livet och arbetet i ett sammanhang. Då kan vi se att vi är skapade till att arbeta, till att göra gott, därför att Gud är Arbetaren, Skaparen, som gjort oss till att likna honom. Han är vår välgörare. Han har arbetat också för oss till vår frälsning undan synd, dom och död. Därför är Guds arbete i skapelsen och försoningen grunden för *vårt* arbete. Och det är ett arbete som vi kan utföra utan den ångest som Luther

levde med innan han fann att Kristi gärning var avslutad och klar för hans räkning. Ingenting behövde läggas till – av Luther.

Därför finns en stor befrielse i Luthers lära om kallelser. Den innebär befrielse från osäkerheten om mina goda gärningar är tillräckliga för att nå himmelen, från den gnagande oron att jag kanske inte tillhör de utvaldas skara och från ångesten över att mina ansträngningar, min bot och bättring kanske inte är nog.

Vi kan sammanfatta genom att vi med Luther placerar in vårt arbete i ett annat sammanhang – inte i frälsningssammanhanget utan – i helgelsesammanhanget. Det är som frälst av nåd och utan egen förtjänst som jag befrias till goda gärningar. Helgelsen är den Helige Andes arbete med människan och Andens frukt är kärlek, glädje, frid, tålmod och så vidare (Gal. 5:22–23).

ARBETETS GLÄDJE

Jag låter Birgit Stolt avsluta med några ord om just arbetets glädje:

”Att arbetet i sig inte är gudstjänst, utan att det först är sambandet med tron och kallelsevissheten som ger det lyft, går att belägga otaliga gånger hos Luther. Ett särskilt tydligt exempel finns i Stora katekesen:

’Skall nu inte ett hjärta dansa och flöda över av stor glädje, när det går till sitt arbete för att göra vad som var det anbefallt, så att det kunde säga: Se, detta är bättre än alla kartusianmunkars helighet, om de än fastar sig till döds och oavbrutet ber på sina knän’ (WA 30:1, 149)

Luther framhåller här hur mycket värdefullare han anser att varje människas genom sitt stånd bestämda kallelsearbete är inför

Gud är munkarnas självpåtagna plikter. Men det avgörande är att arbetet sker i tron. I sin predikan över goda gärningar ('Sermon von den guten Werken') nämner han tron som det viktigaste av alla 'verk':

'Tron på Kristus är det första, högsta och ädlaste av alla verk. Allt som i tron kan ske, talas, tänkas, tjänas därför Gud, och därför måste man också anse det som goda verk om de arbetar i sitt hantverk [...] och utför olika sysslor till kroppens näring eller allmän nytta' (WA 6, 206)."³

Så långt Birgit Stolt.

HELGANDE ARBETE

Vi ser att Luther revolutionerade synen på arbete. Han frikopplade arbetet och de goda gärningarna från frågan om människans frälsning, befriade det från meriterande krav och placerade det i stället i det tacksamma gensvarets och helgelsens sammanhang.

Även i en fallen värld kan det enklaste arbete bli till en glädjens gudstjänst när

det utförs "i Herren". Vårt arbete får inte i gudlös anda reduceras till endast en födkrok i ett universum urladdat på mening, som vi försöker fylla med mening genom att söka förverkliga något välmenande projekt. Men när vårt arbete utförs i tacksamhet över Guds arbete för oss finner det sin rätta plats och kan bli till en förmån och "nåd som fostrar för himmelriket opp."⁴

Det är visserligen inte Luther som har sagt: "Arbete (eller egentligen arbetsamhet) befordrar hälsa och välstånd och förhindrar många tillfällen till synd". Men tveklöst är det så, att arbete har en fostrande och helgande effekt på en människa likaväl som på en familj, ett samhälle eller en hel kulturkrets. Luthers bibliska kallelselära har visat sig kunna bära mycket god frukt och verka starkt välsignelsebringande.

Peter Henrysson

Redaktör, Lund

1. Ett försök att på ett yrkesområde knyta ihop Guds tjänst med vår gudstjänst görs i artikeln "Förespråkarens tjänst" av Peter Henrysson, *Begrunda* nr 2-2009, s. 39-46.

2. C.O. Rosenius skriver på flera ställen om vardagstjänstens höga kallelse. Se hans *Husandakt* (eller dagbetraktelser) för den

9 augusti eller den 18 september, s. 450-451 resp. 530-531.

3. Birgit Stolt, *Luther själv. Hjärtats och glädjens teolog*, Artos, Skellefteå 2004, s. 35-36.

4. Lina Sandells sång "Herrens nåd är var morgon ny", vers 2, *Lova Herren* 772